

NAGY ÉVA

PÁVEL ÁGOSTON A KÖNYVTÁRÉRT

A Berzsényi Dániel Könyvtár jogelődjét – az 1880-ban alapított városi könyvtárat – hosszú története során olyan jelentős könyvtáros személyiségek igazgatták, mint az első könyvtárőr, Horváth János¹, vagy az 1940-es évek közepének nehéz időszakában helytálló Fáy F. Ervin². Pável Ágoston nemcsak azzal emelkedik ki a legkiválóbbak közül, hogy a leghosszabb ideig vezette az intézményt, hanem a gyűjtemény feltáráásával, valamint a modern városi könyvtári szolgáltatások meghonosításával.

A több mint három évtizede működő, többször is szervezeti formát váltó intézmény anyagi forrásai az I. világháború éveiben elapadtak, működése heti két óra kölcsönzésre korlátozódott, a kötelempéldányok folyósítása is megszűnt. Újváry Ede³ lemondásával gyors egymásutánban Bakos István⁴, Tompa Ferenc⁵, Horváth Tibor Antal⁶ váltotta egymást a könyvtár élén. Vasvármegye és Szombathely Város Kultúregyesülete nehéz anyagi helyzetben – folyamatos személyi torzskalkodások, csökkenő tagság és támogatás mellett – tartotta fenn a könyvtárat, múzeumot és öt szakosztályt. Pável Ágoston ilyen körülmények között, 1924 novemberében vállalta el a könyvtár vezetését. A vállalt feladat kihívást jelentett számára.

Miután áttekintette a korábbi évek működését, komoly kritikával illette elődei gyűjteményszervezői tevékenységét. A korabeli címjegyzékeket és a beszerzési listákat átvizsgálva azonban teljes egészében nem érthetünk egyet vele. Jelen volt az általa hiányolt korabeli irodalom a könyvtár állományában, feltáró katalógus nélkül azonban használatra alkalmatlanul. A gyűjtemény ekkor 13 856 kötet volt, ebből feldolgozatlan kb. 6000 példány,

1 Horváth János (Felsőkálád, 1847 – Szombathely, ?) elemi iskolai tanító, a városi közkönyvtár őre.

2 Fáy F. Ervin (Simontornya, 1913 – Szombathely, 1950) a premontrei gimnázium tanára, 1943–1949 között a Vasvármegyei Múzeum és a Könyvtár igazgatója.

3 Újváry Ede, dr. (Somogyacsa, 1876 – Szombathely, 1950) városi főjegyző, polgármester-helyettes, 1930–1941 között Szombathely polgármestere. Könyvtárigazgató 1906–1914 között.

4 Bakos István (Pinkafő, 1880 – ?) magyar–latin szakos tanár, a szombathelyi reáliskola, majd a leánygimnázium tanára. A Tanácsköztársaság idején volt a könyvtár vezetője.

5 Tompa Ferenc (Budapest, 1893 – Budapest, 1945) régész, muzeológus. 1920–1923 között a Vasvármegyei Múzeum igazgatóhelyettese, 1923-ban a könyvtár vezetője.

6 Horváth Tibor Antal (Budapest, 1889 – Budapest, 1964) tanár, levéltári kutató, premontrei kanonok. Szombathelyen és Keszthelyen volt gimnáziumi tanár. Nagy érdemeket szerzett a múzeum anyagának gazdagításában, régészeti ásatásokat is végzett. Levéltári kutatásai forrásértékek.

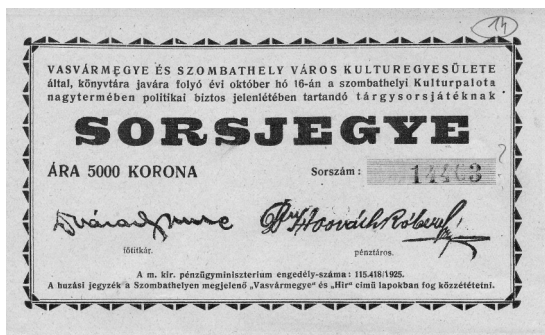
VASI SZEMLE

2017. LXXI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

köztük két nagy hagyaték (Bertalanffy Gyula⁷, Bodányi Ödön⁸) dokumentumai. Felmérte, hogy akkori állapotában a könyvtár működésképtelen, ezért tervet készített a meglévő állomány rendezésére, a hiányok pótlására és nyomtatott katalógus előállítására.

A szükséges anyagiak előteremtéséhez a megszokott források nem voltak elégségesek, állami támogatás nem érkezett, az egyesület nem tudott segítséget nyújtani. Pável Ágoston azonban tehetséges szervező volt, kockázatot is vállalt tervei megvalósításához. A legfontosabb és legsürgetőbb feladatok, az állomány rendezése és a kötetkatalógus előkészítése miatt 1925. július 1-től 1926. január 1-ig szüneteltette a kölcsönzést, hogy önkéntesek

segítségével elvégezze a tervezett munkát. Az összeállított katalógus nyomdai költségeit a rendezés során kiselejtezett és többes példányok értékesítéséből, előfizetésekből és a kötetekben elhelyezett hirdetések árából fedezték. A könyvtár fenntartásához és működéséhez elengedhetetlen anyagi megszerzésére sorsjegyakciót hirdetett. A 115 418/1925. sz. pénzügyminiszteri rendelettel adómentesen engedélyezett tárgysorsjátékra 15 000 sorsjegyet bocsátottak ki, ebből 10 500 el is fogyott.⁹ Vasvármegye Királyi Tanfelügyelő Hivatala például felhívást küldött az elemi iskoláknak a nemes célú akció segítésére.¹⁰ A 2300 nyereségtárgy nagyobb része felesleges könyv volt, ezért csak néhány értékesebb ajándék ára csökkentette a bevételt. A sorsjegyek eladásából befolyt összeg 52 500 000 koronára rúgott, ebből az akció kiadásaira 16 500 000 koronát fordítottak, a különbözetet könyvvásárlásra és legszükségesebb kötetekre használhatták fel.¹¹

A könyvtár érdekében kibocsátott sorsjegy egy példánya

A Vasvármegye Kultúregyesülete Könyvtárának címjegyzéke 1926-ban jelent meg, az anyaggyűjtést 1926. május 25-én zárták le. A katalógus szerkezete tematikus, 9 osztályba, valamint 6 csoportba (külön gyűjtemények: folyóiratok, Vas vármegyei kiadványok, 1800 előtti nyomtatványok, hazai vagy hazai vonatkozású szláv munkák, a természettudományi szakosztály kézikönyvtárában elhelyezett szakmunkák, a régiségtár kézikönyvtárában elhelyezett szakmunkák) sorolta a gyűjteményt. A katalógus megjelentetésének gyakorlati jelentősége volt, a kölcsönzők ebből tudtak választani olvasnivalót. Az utókor számára sajnálatos, hogy a leírás mindössze szerzőre és címre korlátozódik, így alig van lehetőség

7 Bertalanffy Gyula (Sopron, 1839 – ?, 1915) katolikus plébános volt Lékán, Kupfalván és Borostyánkőn; 1874-től esperes Lékán.

8 Bodányi Ödön [Kerülős (Arad vm., ma: Chereleus, Románia), 1856 – Szombathely, 1921] 1899-ben Éhen Gyula ajánlatára Szombathely város a főmérnökévé választotta. Nagy része volt a város gyors fellendülését szolgáló városrendezési munkálatokban. Az ő irányításával létesült Szombathely víz- és csatornahálózatának jelentős része, valamint az aszfaltozott közutak.

9 VaML A Vasvármegyei Múzeum Könyvtárának iratai. I. doboz. Kivonat Szombathely rendezett tanácsú város képviselőtestületének 1900. évi április hó 20-án tartott rendkívüli közgyűlése jegyzőkönyvéből 60/1900.

10 ld. 9. jegyzet, 1926. március 17.

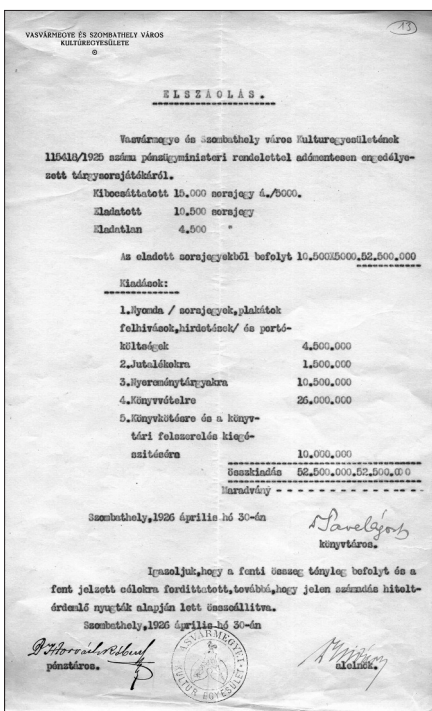
11 Uo.

ARCKÉPCSARNOK

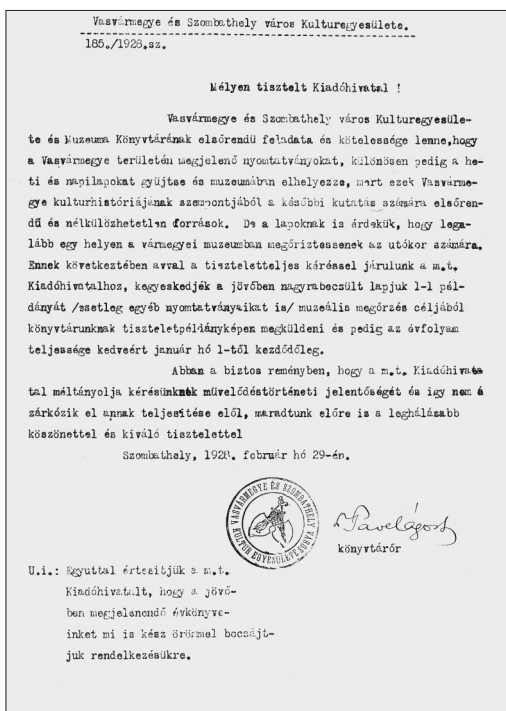
NAGY ÉVA: PÁVEL ÁGOSTON A KÖNYVTÁRÉRT

az állomány építkezésének nyomon követésére. Az előző címjegyzékekkel összehasonlítva azonban képet kaphatunk az egymást követő könyvtárosok gyarapítói teljesítményéről is.

Pável Ágoston terve a modern és tudományos könyvtári szolgáltatás kiépítése volt. Felmérte, hogy népszerű olvasmányok tekintetében nehezen veheti fel a versenyt a jól szervezett magán kölcsönkönyvtárakkal, ezért a korábbiakban már megszokott körültekintéssel és kitartással folytatta a gyűjtemény építését az elődei által megteremtett alapokra. 1928. február

Sorsjegy-akció elszámolása

Tiszteletpéldányok küldését kérő levél

29-én azzal a kéréssel fordult Vas megye kiadóhivatalaihoz, hogy a megye területén megjelenő nyomtatványokból, különösen a heti- és napilapokból egy-egy tiszteletpéldányt küldjenek meg a könyvtárnak: „Abban a biztos reményben, hogy a m. t. Kiadóhivatal méltányolja kérésünknek művelődéstörténeti jelentőségét, és így nem zárkózik el annak teljesítése elől...”¹² E felhívásnak és kitaró sürgetéseinek köszönhető a Berzsényi Dániel Könyvtár helyismereti folyóiratának értékes elemei.

Ugyancsak levélben kereste meg a jelentős folyóiratok kiadóit, árendeményt vagy tiszteletpéldányt kérve. Így jutott a könyvtár kedvezményesen például a *Nyugat*, a *Korunk*,

12 BDK Kézírtatára. Pável Ágoston levele, 1928. február 29.

VASI SZEMLE

2017. LXXI. ÉVFOLYAM 3. SZÁM

a *Híd* példányaihoz. Természetesen nem járhatott mindig sikerrel – jó néhány elutasító levél tanúsítja ezt¹³ –, de kedvét és kitarását ezek sem szegték. A későbbi években is folyamatos levelezésben állt a legtöbb budapesti kiadóval, könyvkereskedéssel és antikváriummal, minden alkalommal vázolvva a könyvtár anyagi helyzetét és kérve megértésüket.

A könyvtári gyűjtemény gyarapítása nehéz feladat elé állította, a katalógusok és pótfüzetek árusításából befolyt összegeket, valamint a használói díjakat fordíthatta könyvvásárlásra. 1935–1937 között részesült ugyan államsegélyben, de ezek az összegek csak átmeneti segítséget nyújtottak. A rendelkezésére álló összegekkel (pl. 1928-ban 6716,15 P, 1929-ben 6378,29 P, amelyekből a bérek és vonzatuk 3531,68 P ill. 3700 P.) jól gazdálkodott, a gyűjtemény gyarapodása a nyomtatott katalógusokból nyomon követhető. A legújabb irodalom értékes alkotásait már a megjelenés évében beszerezte (pl. Galsworthy: *A Forsythe Saga*, Hamsun: *Csavargók* című műveit, vagy a magyarok közül Tersánszky Józsi Jenő regényeit.) A jó szándékú ajándékozás azonban gyakran rakott fölösleges terheket a helyhiánnyal küzdő gyűjteményre. Ilyen volt Szécsényi Gábor francia nyelvű lektűrökből álló hagyatékának 2526 kötete. A szakkönyvek és kézikönyvek közül is megvásárolta – akár részletfizetési megoldással – a legújabb kutatások eredményeit publikáló kiadványokat (Ferenczi S.: *Lélekelemzés*).

**Múzeumi
kölcsönkönyvtár**

Nyitva : d. e. 9–12, d. u. 3–1/2 7.
30.000 kötet. — Helyben házhoz
szállítunk, vidékre postán.

Dunántúl legmodernebb kölcsönkönyvtára!

Újsághirdetés

A könyvtár látogatottságának növelése érdekében hirdetőket helyezett el az újságokban, a szerkesztőségek munkatársai ennek fejében ingyenesen kölcsönözhettek, a város közüzemeiben hirdetőtáblákat raktak ki, a könyvtárról készült diaposzítíveket rendszeresen vetítették a moziban.¹⁴

A vidéki könyvtári tagok nagyobb része Vas megyei volt, de voltak Zala, Somogy, Sopron, Fejér, Szolnok megyéből, Őrvidékről (Burgenlandból) is. Állandó kölcsönzőik postán cserélték a könyveket. Az olvasók érdekében rendszeresen éltek a könyvtárközi kölcsönzés lehetőségével. Partnereik között található a MTA, a Kir. M. Pázmány Péter Tudományegyetem, a Nemzeti Múzeum Könyvtára.

A tudományos kutatással foglalkozókat azzal is támogatta, hogy részükre díjtalanul engedte a használatot, munkasztalet biztosított, és segítséget nyújtott az anyaggyűjtésben. Külföldi szakirodalom beszerzéséhez az Országos Bibliográfiai és Könyvforgalmi Központ segítségét vette igénybe. A kölcsönzést egy illetve két segéderő végezte, akiknek a bérét a város biztosította különböző forrásokból. A nyitvatartás legkevesebb öt óra volt hétköznaponként, változó időpontokban. Figyelemre méltó, hogy nyári szünetet sem tartottak, legfeljebb a kisebb intenzitású igénybevétel esetén a napi óraszámot csökkentették. Az olvasók

13 VaML A Vasvármegyei Múzeum Könyvtárának iratai 2. doboz. Dick Manó Könyvkereskedése és Kiadóhivatala levele, 1927. március 7.

14 VÁRADY Imre (szerk.) (1927): Vasvármegye és Szombathely város Kultúregyesületének és a Vasvármegyei Múzeum 2. évkönyve. 1926–1927. Szombathely, Vasvármegye és Szombathely város Kultúregyesülete, 88. old.

ARCKÉPCSARNOK

NAGY ÉVA: PÁVEL ÁGOSTON A KÖNYVTÁRÉRT

száma az 1926-os 267-ről 485-re emelkedett 1938-ra. Összetételükről bővebben olvashatunk Pável Judit írásában.¹⁵

A könyvtár vezetése és a szervezési gondok mellett sok problémát okoztak a kése-
delmes olvasók. Számos levélben követhetjük nyomon próbálkozásait a hiányok behajtására
a legudvariasabb kéréstől a kemény követelésig: „*Bámulatos, hogy egyes embereknek mi-
lyen laza a felelősségérzete a könyvtárral, mint közvagyonot képező kultúrintézménnyel szem-
ben, úgy hogy a könyvtár érdekeinek megóvása céljából több ízben már a bíróság védelmét
is kénytelenek voltunk igénybe venni.*”¹⁶

1940. november 22-én új helyre költöztették a könyvtárat. A múzeum épületében
már a használatot veszélyeztette a zsúfoltság (az eredetileg könyvtár céljára tervezett 166
m²-ből csak 101 m²-t használhattak). A Megyeháza Hollán Ernő utcai részén összesen 174
m² állt rendelkezésre, bár az előző székhelyen méretre készült állványzatot át kellett alakítani.

A könyvtárigazgató elégedettsége az új helyiségekkel nem ellensúlyozhatta mindazokat az
egyre súlyosbodó gondokat, amelyekkel az utolsó néhány évben szembe kellett néznie. Le-
velezéséből nyomon követhető az a kétségbeesett igyekezet, hogy a könyvtár működőké-
pességét fenntartsa, és gyarapíthassa gyűjteményét. Kölcsönökért, segélyért, a kisegítő
személyzet béréért folyamodott, fizetési haladékot kért, kicsinyes vitákat folytatott könyv-
kereskedőkkel, kiadókkal. De nem emiatt vált meg megbízatásától, hanem új felkérést ka-
pott, 1941-ben a szegedi egyetem magántanárává nevezték ki.

Pável Ágoston a szeretett és gonddal gyarapított könyvtártól nem szakadt el, sze-
mélyes jelenlétével és tanácsaival a továbbiakban is segítséget nyújtott.

15 S. PÁVEL Judit. (1964): A szombathelyi Savaria Múzeum története. 2. In: Savaria a Vas Megyei Múzeumok
Értesítője, 309. old.

16 PÁVEL Ágoston. (szerk.) (1930): A Vasvármegyei Múzeum Könyvtárának 2. sz. gyarapodása 1927. október
1-től 1930. szeptember 30-áig és Jelentése 1929. évi működéséről és állapotáról. Szombathely, Vasvármegye
és Szombathely város Kultúregyesülete és Múzeuma, 121. old.